Pr. Dr.
Laurenţiu Rădoi

Implicarea Bisericii Ortodoxe Române în actul Marii Uniri de la 1918

Anul acesta sărbătorim primul Centenar de la Marea Unire din 1 decembrie 1918. Este un prilej binecuvântat de Dumnezeu de a ne exprima admiraţia şi recunoştinţa faţă de cei care au contribuit la înfăptuirea acestui ideal naţional. De aceea, se cuvine, în lumina acestui măreţ eveniment, să ne aducem aminte cu veneraţie de acei bărbaţi excepţionali ai neamului nostru, care au făcut posibil ca românii să se reunească într-o singură ţară. Respectul faţă de trecut ne îndeamnă să evocăm astăzi, fără a avea pretenţia de a epuiza subiectul, rolul important pe care l-a avut Biserica Ortodoxă Română la împlinirea acestui deziderat al naţiunii, prin vrednicii şi smeriţii ei slujitori de altădată.

Înainte de a prezenta câteva figuri de clerici, care, în decembrie 1918, au contribuit la făurirea statului unitar român, este bine de ştiut că, în curgerea vremii, Biserica s-a solidarizat cu aspiraţiile poporului şi a fost alături de păstoriţii ei, cultivându-le în inimă idealuri supreme de libertate şi unitate naţională, de credinţă şi întrajutorare frăţească. Astfel, numeroşi ierarhi, preoţi, călugări, dascăli, zugravi de icoane şi de biserici, tipografi, dar şi mii de credincioşi au dus cu ei, dintr-o parte în cealaltă a Carpaţilor, acelaşi grai, aceeaşi credinţă şi acelaşi suflet românesc. Să ne gândim la Coresi, Sfântul Varlaam, Sfântul Dosoftei, Teodosie, Sfântul Antim Ivireanul, Chesarie şi alţii ierarhi învăţaţi din Moldova şi Ţara Românească, ale căror cărţi de slujbă şi învăţătură au circulat în tot spaţiul românesc şi au întreţinut relaţiile între fraţi, veghind la păstrarea unităţii de credinţă şi neam. Dar să nu-i uităm nici pe domnii munteni şi moldoveni, Mircea cel Mare, Sfântul Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Sfântul Constantin Brâncoveanu şi atâţia alţii care, venind în sprijinul credincioşilor ardeleni, au înălţat numeroase biserici sau le-au renovat pe cele în ruină, alături de boierii şi clericii din teritoriile întinse ale Transilvaniei. În schimb, în mănăstirile din Ţara Românească şi Moldova au vieţuit mii de călugări de peste munţi, unii dintre ei fiind ridicaţi chiar în scaunele vlădiceşti de acolo. Alungaţi din propria ţară de către autorităţile habsburgice, au întemeiat biserici, schituri şi mănăstiri la

sud și la est de Carpați, precum Predeal pe Valea Prahovei, Suzana și Cheia pe Valea Teleajenului sau Stânișoara pe Valea Oltului, Cocoș în Dobrogea și altele.[1]

Mai mult decât atât, gândurile noastre se îndreaptă cu recunoștință spre acei slujitori ai Altarului strămoșesc care, în momentele de răscruce ale istoriei noastre, identificându-se întru totul cu păstoriții lor, n-au pregetat să sprijine luptele duse secole de-a rândul pentru apărarea integrității teritoriale și a independenței naționale. Așa se face că întâlnim chipuri de preoți de mir și călugări cu arma în mână în răscoalele lui Gheorghe Doja sau Horea, Cloșca și Crișan, în oastea lui Mihai Viteazul, în Revoluția lui Tudor Vladimirescu, în Revoluția de la 1848, la Unirea Principatelor din 1859, în Războiul pentru independență din 1877 sau în Răscoala din 1907. Laurențiu Meszaroș, Barabas, Stoica din Fărcaș, Simion din Lupșa, Dumitru din Cinciș, Mihai din Băcia, Ilie de la Mănăstirea Butoiu, Fodor din Câmpeni, Vasile Moraru din Bicalatu ș.a. sunt numai câteva exemple de preoți care s-au identificat pe deplin cu țelurile și idealurile de viață ale poporului nostru.[2] În plus, peste 250 de preoți au fost mobilizați în Primul Război Mondial, însoțind trupele pe câmpul de luptă, în calitate de „confesori militari". Unii dintre ei au murit pe front, iar alții au fost luați prizonieri și deportați. În Transilvania au fost aruncați în închisorile maghiare aproape 150 de preoți, iar peste 200 au fost exilați în județul Șopron, din vestul Ungariei, unde au trăit în condiții inumane timp de 2 ani, fiind considerați „dușmani ai statului austro-ungar".[3] Însuși episcopul Sofronie Vulpescu de la Râmnic a fost arestat, în 1917, la București mai bine de o lună, apoi a fost surghiunit la Peștera Ialomicioarei, de unde i s-a îngăduit să se așeze la Căldărușani.[4] Sfidând moartea, îngrijind pe cei răniți, spovedind pe cei în pragul morții, acești fii ai Bisericii au mers împreună

1 Pr. Mircea PĂCURARIU, „Unirea cea Mare", în *Biserica Ortodoxă Română*, an. CI (1983), nr. 11-12, pp. 848-849 (se va cita *BOR*); REDACȚIA REVISTEI MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI, „Cinci decenii de la Unirea Transilvaniei cu Țara. 1 decembrie 1918–1 decembrie 1968", în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. I, Editura Basilica, București, 2018, p. 211; Pr. Scarlat PORCESCU, „Contribuții aduse de slujitorii bisericești din Arhiepiscopia Iașilor, în anii 1916–1918, pentru făurirea statului național unitar român", în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, vol. II, Editura Basilica, București, 2018, pp. 115-116.

2 Prof. Nicu OCTAVIAN, „Prezența clerului Bisericii Ortodoxe Române în luptele poporului pentru dreptate socială și independență națională", în *Glasul Bisericii*, an. XXXVII (1978), nr. 1-2, pp. 139-153 (se va cita *GB*); † NICOLAE, mitropolitul Ardealului, „Unirea Transilvaniei cu România", în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, I, p. 165.

3 Pr. prof. dr. Mircea PĂCURARIU, *Predici la duminici și sărbători, la praznice împărătești și ale Maicii Domnului, ale sfinților și la Sfinți români; predici ocazionale și la înmormântări*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000, pp. 520-521; Pr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Basilica, București, 2013, pp. 471-473; † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Biruință prin jertfă. Demnitate prin unire. Slujitori ai Bisericii pe front și la Unirea din 1918", în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, I, p. 8; † Nifon PLOIEȘTEANUL, „Aniversarea a 70 de ani de la Unirea Transilvaniei cu Patria-Mamă. Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la realizarea Marii Uniri", în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, II, p. 215.

4 Pr. prof. Mircea PĂCURARIU, „Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 Decembrie 1918", în *BOR*, an. CXVI (1978), nr. 11-12, p. 1255.

cu poporul, fiind mereu la datorie, cu rugăciunea și îndemnul, cu fapta și acțiunea. Astfel, prezența ierarhilor și a preoților sau a altor consilieri eparhiali și teologi la evenimentele din 1918 vine ca un lucru firesc despre care dau mărturie numeroase izvoare.

Stăpâniți de simțământul unității și al iubirii de patrie, ei au fost prezenți în Adunările naționale de la Chișinău, din 27 martie, de la Cernăuți, din 28 noiembrie și, mai cu seamă de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918, în cadrul cărora s-a proclamat „unirea necondiționată" a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România. Astfel, printre cei care s-au implicat, în Basarabia, în acțiunile de unire cu Țara-mamă îi notăm pe preoții Alexandru Baltaga, membru în Sfatul Țării, Ion Andronic și Andrei Murafa, ieromonahul Dionisie Erhan și arhimandritul Gurie Grosu.[5] Despre acesta, scriitorul Duiliu Zamfirescu scria în 1918: „Părintele Gurie care este autor de abecedar și vice-ministru al cultului și, mai mult, conduce lucrările pregătitoare ale viitorului sobor, să îndrepteze activitatea preoțească în direcția conștiinței românești la țărani". Conștient de înalta sa misiune, Nicolae Iorga îi închină mai târziu câteva gânduri: „Pe umerii popii Gurie Grosu a stat întreaga luptă pentru limba română în Basarabia".

Din anumite însemnări făcute în izvoarele timpului, putem vedea destul de clar aportul său la realizarea unirii provinciilor românești sub un singur sceptru. Astfel, în *Cuvântul rostit în călătoria sa pastorală în ținutul Bălțului și Hotinului*, tipărit la o dată necunoscută, „Gurie Grosul Botoșăneanul, Vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei și locțiitor al Vicarului de Bălți din Basarabia", menționa: „Să știți, fraților, că pământul acesta dintre Prut și Nistru este moșie românească [...] trebuie să știe și alte nații care se află pe pământul Basarabiei că ele se vor folosi de drepturile lor naționale, că românul niciodată n-a obijduit pe nimeni, ci dimpotrivă, el a fost obijduit și asuprit de alții". Plină de semnificații național-patriotice este și *Cuvântarea la întâmpinarea regelui Ferdinand și a reginei Maria în catedrala orașului Chișinău*, tipărită în iulie 1920, în care viitorul mitropolit afirma: „astăzi, majestățile Voastre aveți fericirea de a vedea neamul românesc, până acum despărțit, cu multe hotare nefirești, întrunit într-o Țară sub sceptrul majestăților Voastre. Toate provinciile românești dezlipite, iarăși realipite la Țara-mamă".[6] După realizarea unirii Basarabiei cu România, Gurie Grosu, care făcuse parte și din delegația ce prezentase, în 1918, la Iași regelui Ferdinand actul Unirii, și-a continuat munca pentru propăși-

5 Alexandru MORARU, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885–2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III, tom. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 574.

6 † Dr. Nestor VORNICESCU, mitropolitul Olteniei, *Studii de Teologie istorică – antologie*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1998, pp. 152-153.

rea vieții național-bisericești în provincia românească de peste Prut, fiind ales arhiepiscop al Chișinăului și mitropolit al Basarabiei.[7]

Din șirul celor care s-au remarcat dincolo de Siret, reținem pe mitropolitul ortodox de atunci, Vladimir Repta, unul dintre militanții de frunte ai unirii, care, la 28 noiembrie 1918, a deschis lucrările Congresului General al Bucovinei, în Sala Sinodală a Palatului Mitropolitan, unde s-a votat cu o majoritate zdrobitoare „unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României". Alături de alți reprezentanți ai minorităților naționale, el a făcut parte din delegația care a dus la Iași regelui Ferdinand actul unirii Bucovinei cu România.[8]

În același context, în Transilvania, merită o atenție deosebită episcopul de Caransebeș, Miron Cristea, viitorul patriarh al României. Dintr-o scrisoare a dr. Teodor Mihali, un fruntaș român naționalist, aflăm că ierarhul a fost chemat să participe în ziua de 12 octombrie 1918 la „un sfat intim", la Oradea-Mare, „ca în deplină solidaritate să facem tot ce se poate servi spre binele obștesc și să evităm a întreprinde ceva ce ar putea fi în detrimentul națiunii noastre". În cadrul adunării, s-a redactat o *Declarație de independență*, prin care se contesta guvernului maghiar orice drepturi asupra Transilvaniei: „pe temeiul dreptului firesc al fiecărei națiuni de a hotărî liber asupra sorții sale [...] națiunea română din Ungaria și Transilvania declară că voiește și dânsa a se folosi de acest drept și pretinde să i se ofere și ei posibilitatea spre a-și determina ea însăși liber și absolut, fără nici un amestec străin, forma sa instituțională de Stat și așezarea sa printre națiunile libere ale lumii". Declarația avea să fie citită peste șase zile în ședința Parlamentului din Budapesta de către deputatul Alexandru Vaida-Voevod și să fie primită cu un entuziasm deosebit de opinia publică românească din întreaga țară.[9]

Gândind necontenit la unitate, la 8 noiembrie 1918, Miron Cristea a luat hotărârea, din propria inițiativă, de a nu-l mai pomeni pe împărat la Sfintele slujbe, deși încă nu abdicase, în locul lui preoții urmând să se roage pentru „înalta noastră stăpânire națională" și „Marele Sfat al națiunii române". În acest sens, episcopul a dat și o circulară către toate parohiile din eparhie, care a produs un larg ecou în cercurile românești. Decizia lui a fost îmbrățișată la 10 noiembrie 1918 și „consacrată în mod canonic

7 Gh. VASILESCU, „Mitropolitul Gurie Grosu", în *BOR*, an. CXI (1993), nr. 10-12, pp. 100-102.

8 I. LUPAȘ, *Istoria unirii românilor*, Editura Fundația culturală regală „Principele Carol", București, 1937, p. 365; Alexandru MORARU, *Biserica...*, p. 577; Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii la Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, ed. Universitară, București, 2011, p. 260; Ioan SCURTU, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995, pp. 8-9.

9 Ioan SCURTU, *Alba Iulia 1 decembrie 1918*, Editura Sport-Turism, București, 1988, p. 104; Alexandru MORARU, *Biserica...*, p. 578; Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii...*, pp. 261-262; Pr. Niculae ȘERBĂNESCU, „1 Decembrie - sărbătoarea națională a României. 75 de ani de la Marea Unire a românilor", în *BOR*, an. CXI (1993), nr. 10-12, pp. 77-78.

de către sinodul ortodox, întrunit la Arad, sub prezența episcopului Ioan I. Papp, locțiitor de mitropolit" și de Mitropolia greco-catolică.[10]

O activitate deosebită în sprijinul Unirii a avut în acea vreme Vasile Goldiș, un „erudit profesor de istorie",[11] secretar al Consistoriului Episcopiei din Arad, deputat în parlamentul din Budapesta și directorul ziarului *Românul* din Arad. După cum îl caracterizează preotul Ioan Lupaș, a fost luptătorul politic pentru drepturile unui popor împilat, purtătorul steagului de intransigență, vestitorul cu glas de arhanghel al dezrobirii și întregirii naționale, pe care a înțeles s-o pregătească împreună cu colegii săi din Comitetul național, atât prin declarația redactată de el la Oradea în 12 octombrie, cât și prin celebra cuvântare rostită la Adunarea Națională din Alba Iulia, în ziua de 1 Decembrie 1918. „Omul de vastă cultură și de înaintate concepții social-politice", Vasile Goldiș a pregătit intelectual la Arad această adunare pentru prima zi a lunii decembrie, întocmai cum o pregătise la Sibiu Simion Bărnuțiu pe cea din 3/15 mai 1948.[12]

Preocupat de soarta țării, a avut un rol de seamă în cadrul Consiliului Național Român, constituit la 30 octombrie 1918, „ca unicul for care reprezenta voința poporului român".[13] Convins fiind de importanța acestui organ de conducere, împreună cu episcopul Aradului, Ioan I. Papp, marele patriot le-a cerut ierarhilor români din Transilvania să-și precizeze atitudinea față de noul Consiliu. Primul care a dat răspuns a fost Miron Cristea, episcopul de la Caransebeș, la 1 noiembrie, în forma unei adrese, în care evoca dreptul fiecărui popor de a dispune liber de soarta sa: „Războiul mondial a scos la iveală principiul social atât de creștinesc că fiecare popor are pe viitor dreptul de a dispune liber asupra sorții sale. Noi, episcopii Bisericii Ortodoxe Românești și gr. cat. romane, ca fii credincioși ai națiunii noastre, avem ferma convingere că interesele de viață ale neamului românesc, ai cărui păstori sufletești suntem, pretind ca un categoric imperativ înfăptuirea acestui drept de liberă dispoziție și față de neamul nostru. Dreptul acesta se va putea realiza numai dacă națiunea română va fi guvernată de fiii ei. În consecință, declarăm că recunoaștem marele Consiliu național român drept reprezentantul și emanatorul politic al națiunii române din Transilvania și Ungaria, ne supunem întru toate hotărârilor acestui consiliu".[14] A urmat actul de adeziune, din 21 noiembrie, semnat de episcopii ortodocși Ioan I. Papp și Miron Cristea și cei greco-catolici Demetriu Radu al Oradiei, Iuliu Hossu al Gherlei și Valeriu Traian Frențiu al Lugojului, care au declarat: „Noi subsemnații Episcopi ai bisericii ortodoxe-române și gr. cat. române – avem ferma convingere că interesele de viață ale neamului românesc, ai cărui păstori sufletești suntem, pretind ca un categoric imperativ - înfăptuirea acestui drept de liberă dispunere și față de neamul nostru [...] simțindu-ne îndreptățiți și îndatorați – ca fii credincioși ai

10 Ilie ȘANDRU, Valentin BORDA, *Un nume pentru istorie - patriarhul Elie Miron Cristea*, Casa de Editură Petru Maior, Târgu-Mureș, 1998, p. 109.

11 I. D. LĂUDAT, „Unirea românilor de peste munți cu Patria Mamă (1 Decembrie 1918). În amintirea contemporanilor și a presei vremii", în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, II, p. 89.

12 Pr. prof Ion IONESCU, „Acțiuni ale Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania pentru consolidarea actului Marii Uniri de la 1 decembrie 1918", în *GB*, an. XLIII (1984), nr. 5-6, p. 390, nota 10.

13 Mircea PĂCURARIU, *Contribuția Bisericii...*, p. 1260; Ștefan ALEXE, „Marea Adunare Națională de la Alba Iulia – 1 Decembrie 1918 –", în *BOR*, an. CI (1983), nr. 11-12, p. 860.

14 REDACȚIA REVISTEI BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, „Cincizeci de ani de la Unirea Transilvaniei cu România. Contribuția clerului român la luptele poporului român pentru libertate națională și unitate", în *BOR*, an. LXXXVI (1968), nr. 11-12, p. 1338; Pr. I. IONESCU, „Semicentenarul Unirii Transilvaniei cu România", în *Mitropolia Olteniei*, an. XX (1968), nr. 11-2, p. 898 (se va cita MO); Ion POPESCU-PUȚURI, Augustin DEAC, *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, ed. II, București, 1972, p. 569; Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii...*, pp. 264.

națiunii noastre – a conlucra din toate puterile la întruparea aspirațiunilor noastre naționale”.[15] Peste patru zile, această declarație comună a apărut și în ziarul *Românul*: „Recunoaștem marele Consiliu național român ca reprezentant și conducător politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania, toți credincioșii să conlucreze la întruparea aspirațiunilor noastre naționale”.[16]

Privind în perspectiva istoriei, putem spune că acțiunile pentru unitate au fost susținute și de alți slujitori ai Bisericii, care au ajutat la organizarea de consilii și gărzi naționale în toate satele și orașele din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș.[17] Astfel, între 4–17 noiembrie 1918, au fost înființate consilii naționale în 30 de comune, unde preotul sau învățătorul confesional era, de obicei, președintele comitetului și, uneori, chiar al gărzii naționale.[18] Un rol important au avut la Sibiu profesorii de teologie Silviu Dragomir și Nicolae Bălan (viitorul mitropolit al Ardealului), la Caransebeș episcopul Miron Cristea, protopopul Andrei Ghidiu, profesorul de teologie Petru Barbu și secretarul eparhial Cornel Corneanu, la Oradea vicarul eparhial Roman Ciorogariu și secretarul Aurelian Magieru (viitorul episcop Andrei), la Lugoj protopopul Gheorghe Popovici, la Arad episcopul Ioan Papp, la Blaj vicarul greco-catolic Vasile Suciu, cu profesorii Alexandru Borza și Alexandru Ciura etc.

Pentru unitate au pledat și revistele bisericești ortodoxe, considerate adevărate tribune de popularizare a informațiilor și circularelor venite din partea forurilor naționale și bisericești pentru realizarea unirii naționale. Dintre acestea, notăm *Telegraful român* din Sibiu, *Biserica și Școala* din Arad, *Unirea* din Blaj și *Foaia diecezană* din Caransebeș.[19]

În mod deosebit ne reține atenția profesorul de teologie Nicolae Bălan, care, alături de colegul său Silviu Dragomir și Ioan Broșu, profesor de religie în Sibiu, a redactat în acest oraș *Gazeta poporului*, ce avea menirea de a informa pe cititorii români despre evenimentele de atunci, dar mai ales de a-i pregăti pentru marea Unire. Alături de acești colegi ai săi și de alți intelectuali sibieni, în toamna anului 1918 a fost ales în Consiliul Național Român din Sibiu și trimis în diferite sate ale județului, ca să prezinte țăranilor deziderateleile majore ale neamului în acele momente istorice ale des-

15 *** „Adeziunea Episcopilor români la Consiliul Național Român”, în *Biserica și Școala*, an. XLII (1918), 18 noiembrie, nr. 47; Pr. prof. dr. Alexandru MORARU, „Participarea clerului român din Transilvania la evenimentele din 1848 și 1918”, în *Studii Teologice*, an. XXXIX (1987), nr. 1, pp. 111-112; Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii…*, pp. 262-263; Pr. Gheorghe LIȚIU, „Rugăciunea de la Alba Iulia”, în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, I, p. 51.

16 Ion CLOPOȚEL, „Crâmpeie din lupta bănățenilor pentru unitatea națională în 1918-1919”, în *Mitropolia Banatului*, an. XVIII (1968), nr. 1-3, p. 60 (se va cita MB).

17 Mircea PĂCURARIU, *Contribuția Bisericii…*, p. 1260.

18 Teodor NADABAN, „Evenimentele din anul 1918 oglindite în presa religioasă din Banat”, în *MB*, an. XVIII (1968), nr. 10-12, p. 682.

19 Mircea PĂCURARIU, *Contribuția Bisericii…*, p. 1260; Alexandru MORARU, *Participarea clerului…*, pp. 111-112.

trămării Austro-Ungariei și ale formării unor state naționale pe ruinele ei.[20] Știrile timpului consemnează că, la 14 noiembrie 1918, a făcut parte din delegația care a plecat la Iași, pentru a prezenta liderilor politici din România, refugiați aici, situația din Transilvania. În urma întrevederii cu membrii Guvernului și cu reprezentanții diplomatici ai Franței, Angliei și Statelor Unite ale Americii, a trimis o scrisoare lui Vasile Goldiș, prin care-i recomanda să întrerupă tratativele cu Guvernul maghiar și „în timpul cel mai scurt posibil, într-o adunare ce se va ține oriunde, dar mai bine la Alba Iulia și la care să participe mulțime cât mai mare și reprezentanții consiliilor locale de pretutindeni, proclamați alipirea necondiționată la România".[21] Aceeași idee o arăta și în scrisoarea adresată vicarului Vasile Suciu, cerându-i o organizare „cât mai bună", astfel încât „declarația de alipire să se facă fără nicio șovăire, cu cea mai mare manifestație a voinței întregului popor".[22] De reținut că tot atunci, cu ocazia comemorării lui Mihai Viteazul, la Teatrul Național din Iași, a rostit o cuvântare în care arăta suferințele de veacuri ale transilvănenilor și dorința de a se uni cu Țara mamă, încheind astfel: „iar acum, când au căzut lanțurile robiei de veacuri și fosta monarhie a habsburgilor s-a rupt în tot atâtea bucăți câte neamuri ținea prinse în legături nefirești, tot duhul lui Mihai, ascuns în adâncurile sufletești ale întregului nostru popor, cu o voință oțelită prin focul multor suferințe, își ia avânt spre culmile noului nostru ideal. Fericiți să fie toți aceia care au pus piatră după piatră la alcătuirea lui, plini de mari nădejdi, care, când ceasul a bătut, și-au pus în cumpănă întreaga ființă, ca să toarne în forme veșnice visul lui Mihai".[23]

De la Iași, Nicolae Bălan a plecat, împreună cu generalul Prezan, la București, apoi la Giurgiu, unde s-a întâlnit cu generalul Berthelot, comandantul trupelor franceze de la Dunăre, căruia i-a exprimat dorința românilor transilvăneni ca armata română și cea aliată să intre cât mai curând în Transilvania. După îndeplinirea acestei misiuni, s-a reîntors la Iași, iar în seara zilei de 1 decembrie 1918 a ajuns, prin Predeal, la Alba Iulia.[24] Meritele i-au fost recunoscute, fiind ales la 2 decembrie 1918 între cei 212 membri ai Marelui Sfat al națiunii române, un fel de Parlament provizoriu al Transilvaniei.[25]

Un alt corifeu al desăvârșirii noastre statale a fost profesorul Silviu Dragomir, notarul ședinței Marelui Sfat Național,[26] care a luptat cu toată hotărârea pentru înfăptuirea dorinței de veacuri a transilvănenilor: unirea cu România. Riscându-și cariera și libertatea, a desfășurat o susținută activitate pentru Unire în paginile ziarului *Gazeta Poporului*, cerând, printre altele, Consiliului Național de la Arad, împreună cu Nicolae Bălan, să ia legătura cu guvernul român la Iași. Călăuzit de lumina unității românești, el a făcut parte din Consiliul local sibian, condus de Andrei Bârseanu, cu sprijinul căruia „lansează o declarație pe care figurează 30 de mii de iscăli-

20 Mircea PĂCURARIU, *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române*, II, Editura Academiei Române, București, 2009, p. 85.

21 REDACȚIA REVISTEI BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, *Cincizeci de ani...*, pp. 1338-1339; Mircea PĂCURARIU, *Contribuția Bisericii...*, pp. 1260–1261; Pr. prof. Mircea PĂCURARIU, „Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului – la 100 de ani de la naștere –" în *BOR*, an. C (1982), nr. 5-6, p. 497. Alexandru MORARU, *Biserica Ortodoxă Română...*, p. 580; Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii...*, p. 264.

22 Ștefan ALEXE, *Marea Adunare Națională...*, p. 861.

23 REDACȚIA REVISTEI BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, *Cincizeci de ani...*, p. 1339; Mircea PĂCURARIU, *Contribuția Bisericii...*, p. 1260; Mircea PĂCURARIU, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului...*, p. 497.

24 Mircea PĂCURARIU, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului...*, p. 497.

25 Mircea PĂCURARIU, *Studii de istorie...*, p. 86.

26 Șt. PASCU, „Adunarea de la Alba Iulia, 1 decembrie 1918", în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, sub redacția prof. univ. D. BERCIU, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 410.

turi, adeziuni ale românilor din această parte a Transilvaniei la unirea fără condiții cu România". În cuvântarea rostită la Alba Iulia cu ocazia Conferinței preliminare Marii Adunări Naționale, „se arată categoric împotriva acelora care mai pretindeau autonomie națională, arătând că singura cale pe care trebuie să o urmeze poporul român era Unirea cu frații de dincolo de Carpați", iar la 1 decembrie 1918, vorbește mulțimii adunate despre însemnătatea mărețului eveniment, ca reprezentant al presei din Transilvania. La împlinirea unui sfert de secol de la actul sfânt al Unirii, Silviu Dragomir îi evocă importanța, spunând printre altele: „Desfășurarea ei într-un cadru sărbătoresc și mai ales covârșitoarea stăruință a ideii unice, proclamarea unității naționale, îi dă o strălucire deosebită. Toate gândurile s-au înfrățit, toate nădejdile s-au luminat, puterea de voință a unui întreg popor s-a încoronat, pentru a smulge destinului istoric această hotărâre".[27]

O contribuție prețioasă la realizarea actului Unirii a avut și protopopul Andrei Ghidiu, „un bun și extrem de activ patriot", „distins slujitor și om de cultură",[28] care, la 25 octombrie 1918, a participat la Caransebeș la o mare adunare națională, unde s-a sărbătorit „veselia cea veșnică, învierea noastră națională". Susținător înflăcărat al unității neamului, s-a implicat cu însuflețire în acțiunile premergătoare mărețului moment de la Alba Iulia, deschizând ședința în sala mare a Primăriei, devenită neîncăpătoare, pentru alegerea Comitetului Național Român Local și organizarea Gărzii Naționale. În discursurile rostite, Andrei Ghidiu, Cornel Corneanu și Iuliu Vuia, cunoscut învățător și autor de manuale pentru școlile confesionale din Banat, au evidențiat principiile de autodeterminare și libertate pentru toate popoarele Europei și au făcut apel la unitate: „una să fim acum nu numai în cugete și simțiri, ci și în fapte; să căutăm să ne facem vrednici de momentul mare istoric". După alegerea Sfatului Național Român Local, sub prezidiul său, a mers, împreună cu întreaga adunare, spre reședința episcopală, unde episcopul Miron Cristea a rostit o înălțătoare cuvântare, în care arăta că „lanțurile tiraniei au căzut de pe trupurile noastre"[29] și toți trebuie să jure credință noului Consiliu, ale cărui porunci urmau să devină sfinte pentru românii din Transilvania. În aceeași zi, ierarhul a lansat o circulară către credincioșii din eparhie, în care pleda pentru adeziunea la Consiliul Național Român: „Astăzi toată lumea recunoaște fiecărui popor dreptul de a dispune asupra sa. În conse-

27 T. N. M. „Silviu Dragomir, luptător pentru desăvârșirea statului național unitar", în *MO*, an. XX (1968), nr. 11-12, p. 951-954.

28 Pr. Petrică TIMIȘ-POPOVICI, „Protopopul Andrei Ghidiu, distins slujitor și om de cultură", în *Ziarul Lumina*, 5 septembrie 2015, http://ziarullumina.ro/protopopul-andrei-ghidiu-distins-slujitor-si-om-de-cultura-104997.html, accesat la 4 iunie 2018.

29 Teodor NADABAN, *Evenimentele din anul 1918…*, pp. 681-682.

cință acestui principiu fundamental pentru viitoarea dezvoltare a poporului nostru, Comitetul Partidului Național Român, ales la marea conferință națională, este recunoscut din partea tuturor factorilor competenți drept conducătorul și reprezentantul legal al neamului nostru".[30]

În vâltoarea evenimentelor, o impresie puternică au produs și preoții din satele cercului pastoral Mehadia, care au adresat o scrisoare deschisă episcopului Miron Cristea, consemnând printre altele: „Vă rugăm pe prea-sfinția voastră și pe veneratul Consistoriu diecezan ca să conchiemați preoțimea diecezană la o întrunire în care să depună toți preoții jurământul de fidelitate Consiliului național român central ca supremul for și să deie o declarație de fidelitate că preoțimea de azi, ca și înaintașii martiri ai altarelor, sunt gata a duce orice jertfă pe altarul națiunii noastre [...] Preoțimea are să fie în fruntea tuturor mișcărilor, formând un trup și suflet, suferind, luptând și murind unul pentru toți și toți pentru unul, care are să fie numai viitorul neamului nostru".[31]

Pe de altă parte, conștiința unității de neam au avut-o și preoții transilvăneni care au fost alături de păstoriții lor la alegerea deputaților ce urmau să participe la Marea Adunare de la Alba Iulia, unde avea să se proclame unirea. Conform actelor vremii, cele mai multe alegeri au avut loc în duminica din 17 noiembrie, după Sfânta Liturghie, fie în bisericile parohiale, fie în clădirile școlilor confesionale.[32] În acele zile, mulți slujitori ai Bisericii au fost președinți ai Consiliilor Naționale. De pildă, în județul Alba, din cele 84 de consilii 63 au fost prezidate de preoți, parte dintre ei fiind chiar aleși delegați ai satelor în circumscripțiile existente.[33] Dintre deputați aleși în circumscripțiile electorale din Banat, alături de mireni, notăm pe preoții: Ioan Oprea din Timișoara, Ioan Pepa din Buziaș, Ștefan Cioroianu din Comloșul Bănățean, Ioan Țincu din Lugoj, Laurean Luca din Arad, Gherasim Sârbu din Belint, Iosif Popa din Bocșa, Iosif Petean din Vermeș și mulți alții.[34]

Printre conducătorii luptei românilor pentru înfăptuirea unității naționale din teritoriile de dincolo de Carpați s-a numărat și preotul bănățean Avram Imbroane. În cuvântările rostite la adunările naționale de la Lugoj (30 noiembrie 1918) și Alba Iulia (1 decembrie 1918), el a exprimat ferm dorința unanimă a bănățenilor să se unească cu România. Pentru activitatea sa bogată pe tărâm național, a însemnat „contribuția Banatului la înfăptuirea acestui mare ideal al poporului român". Referindu-se la contribuția

30 Ilie ȘANDRU, Valentin BORDA, *Un nume pentru istorie...*, p. 107.

31 Ion POPESCU-PUȚURI, Augustin DEAC, *Unirea...*, pp. 569-570; Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii...*, pp. 264-265.

32 Mircea PĂCURARIU, *Contribuția Bisericii...*, p. 1261.

33 † Nifon PLOIEȘTEANUL, *Aniversarea a 70 de ani...*, p. 216.

34 Aurel COSMA, „Biserica română din Banat și unirea de la Alba Iulia" în *MB*, an. XVIII (1968), nr. 10-12, pp. 605-606.

lui în pregătirea Marii Uniri, Gala Galaction declara că „Avram Imbroane a intrat în istoria națională a poporului român”.[35]

La istorica adunare de la Alba Iulia a fost prezentă și preoțimea hunedoreană în fruntea păstoriților ei. Între aceștia menționăm protopopii: Iosif Morariu din Dobra, Ioan Popovici din Geoagiu, dr. Cornel Popescu din Hațeg, Vasile Domșa din Orăștie și Vasile Dămian din Brad, ortodocși, apoi Ion Pop din Hunedoara, Iosif Ștupineanu din Bobâlna, Ioan Ienea din Orăștie, Nicolae Boldoca din Baia de Criș, Nicolae Dumitru din Sarmizegetusa și Nicolae Zugrav din Lupeni, greco-catolici. Preotul Iona Budoiu din Câmpuri-Surduc era trimis acum la Alba Iulia ca delegat al „Reuniunii de muzică și cântări din Câmpuri-Surduc”, al cărei conducător era. În afară de aceștia au fost de față și numeroși preoți de sate, alături de zecile de mii de români prezenți la această măreață sărbătoare a întregului neam românesc.[36]

Ideea unirii i-a însuflețit și pe românii din afara țării, fapt arătat de preotul Ion Podea, un „tribun înflăcărat al cauzei naționale”,[37] și de alți 10 clerici, care, la începutul anului 1918, împreună cu mai mult de șaptezeci de delegați, au redactat și semnat un act solemn, intitulat *Hrisov de închinare și supunere a Românilor ortodocși din Statele Unite ale Americii de Nord către Sfânta Mitropolie a Ungrovlahiei*. Prin acest document, ei au declarat că nu mai rămân legați de Biserica din Transilvania robită, lipsită de drepturi și umilită, supunându-se „Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei, având să urmeze toate cele ce crede, mărturisește și hotărăște această Sfântă Mitropolie, care singură va avea de acum încolo dreptul de a da îndrumări întru chivernisirea bisericii noastre”.[38] Vorbind despre importanța acestui demers, vrednicul de pomenire mitropolit Nestor Vornicescu al Olteniei scria în 1988: „În împrejurările istorice date, acest act solemn avea o însemnătate esențială, constituind o inițiativă și o înfăptuire curajoasă, manifestată ca atitudine de conștiință națională a patrioților transilvăneni stabiliți peste ocean prin vitregia timpurilor, atitudine de venerație, adâncă dragoste și deplină solidaritate față de sfânta Biserică Ortodoxă Română; în același timp, reprezenta încă o modalitate de exprimare energică a voinței de libertate și unire”.[39]

Dar, pe lângă cei pomeniți, un merit deosebit în menținerea și consolidarea conștiinței unității poporului nostru l-a avut episcopul de Arad, Ioan I. Papp, care, la 23 noiembrie 1918, a prezidat în calitate de locțiitor de mitropolit ședința Sfântului Sinod al Mitropoliei Ortodoxe Române din Ungaria și Transilvania. Cu acest prilej, înaltul for bisericesc a dat o circulară cu privire la modul în care trebuie făcute rugăciunile de pomenire și sfintele slujbe, în urma schimbărilor produse în viața politică. Astfel, în locul ectenei pentru împărat, preoții trebuiau să se roage „pentru înalta noastră stăpânire națională și pentru marele stat al națiunii române”, iar la ecteniile întreite de la Vecernie, Utrenie și Liturghie urma să fie introdus „încă ne rugăm pentru înalta noastră stăpânire națională și pentru marele stat al națiunii române, pentru luminarea, îndreptarea, pacea, sănătatea,

35 Prof. Nicolae GHINEA, „Preotul Avram Imbroane, un luptător bănățean pentru Unirea de la 1 Decembrie 1918”, în *BOR*, an. CXVI (1978), nr. 11-12, pp. 1314-1316.

36 Dr. Mircea PĂCURARIU, „Preoțimea hunedoreană sprijinitoare a năzuințelor poporului în cursul veacurilor”, în *MB*, an. XVIII (1968), nr. 10-12, p. 637.

37 † Dr. Nestor VORNICESCU, *Desăvârșirea unității noastre naționale – fundament al unității Bisericii străbune*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1988, p. 551.

38 † Antonie PLĂMĂDEALĂ, „Românii americani anticipează Unirea din 1918”, în *BOR*, an. CXVI (1978), nr. 11-12, pp. 1302-1305.

39 Nestor VORNICESCU, *Desăvârșirea unității…*, p. 552.

mântuirea și iertarea păcatelor lor, și pentru ca Domnul Dumnezeu mai ales să le dea spor, și să le ajute întru toate lucrările lor spre binele obștesc". Totodată, Sinodul a redactat și o *Rugăciune de îngenunchere*, pe care a comunicat-o preoților printr-o circulară, spre a fi citită după *Rugăciunea Amvonului*, la Sfânta Liturghie. Iată câteva rânduri semnificative din această circulară: „Sfânta tradiție a Bisericii noastre Ortodoxe Răsăritene a fost în slujbele sale totdeauna cu deosebită luare aminte la autoritatea sau stăpânirea lumească. Cu atât mai vârtos trebuie să o facă aceasta Biserica poporului român, pusă pe temelii naționale. Neamul întreg și conducătorii lui, mai ales în aceste zile de prefacere, au nevoie de ajutorul Celui de sus".[40]

În urma acestor eforturi comune, visul atâtor generații s-a împlinit în cetatea gloriei de altădată, la Alba Iulia, unde Biserica a fost reprezentată de cei 5 ierarhi în funcțiune, 4 vicari, 10 delegați ai consistoriilor ortodoxe și greco-catolice, 129 de protopopi, câte un reprezentant al Institutelor teologice-pedagogice și câte doi reprezentanți ai studenților de la fiecare Institut teologic, la care s-au adăugat numeroși preoți și învățători ai școlilor confesionale, delegați în circumscripțiile electorale.[41] Astfel, cu 475 de deputați și delegați oficiali, care s-au identificat cu aspirațiile acestui popor obidit de stăpânirile străine, clerul avea o pondere de 38% în total. Asemenea lor, numeroși preoți au fost prezenți pe *Câmpia Libertății*, în fruntea păstoriților, laolaltă cu cei 100.000 de români, veniți să pecetluiască dorința de veacuri a strămoșilor de a trăi neasupriți într-o singură țară. Alături de deputați și delegați, se mai aflau și reprezentanții presei, gazetei și ziariști cunoscuți, precum Teodor Botiș de la *Biserica și Școala* din Arad, N. Regman de la *Telegraful Român* din Sibiu și Alexandru Vasilie de la *Foaia Diecezană* din Caransebeș. [42]

Spre marea bucurie a participanților, manifestările au început duminică, 1 Decembrie, cu oficierea Sfintei Liturghii și a slujbei de *Te Deum*, în cele două biserici românești din Alba Iulia, ca act de mulțumire adusă lui Dumnezeu. La sfârșitul slujbei, episcopul Miron Cristea a citit *Rugăciunea pentru dezrobirea neamului românesc*, care „a stors lacrimi de bucurie din ochii tuturor celor de față", după mărturia unui martor ocular. Spre exemplificare, deosebit de grăitoare rămân aceste rânduri: „Doamne, Dumnezeul nostru, Tu ești Părintele nostru, Tu ai văzut strâmtoarea părinților noștri și ai auzit strigarea lor, căci se făcuseră ei ca floarea în brumă și plecat spre pulbere era sufletul lor, și trupul lor lipit de pământ. Tu ai împlinit și cu noi ceea ce ai făgăduit de demult [...] Iar acum mântuire ai trimis nouă și toate marginile pământului văd mântuirea Dumnezeului nostru".[43]

Evlavia și însuflețirea s-au unit apoi pe deplin în cuvintele de adâncă emoție transmise de vlădica Ioan I. Papp, care a adăugat la otpust: „Cel ce a înviat din morți Hristos adevăratul Dumnezeul nostru, a înviat și Neamul Românesc și ne-a dat să avem măreața zi a Unirii Neamului. Ajută, Doamne, țara noastră, România Mare, să înflorească și să întărească pentru a preamări în veci numele Tău".[44]

40 Aurel COSMA, *Biserica română...*, pp. 602-603; Pr. Gheorghe LIȚIU, „Rugăciunea de la Alba Iulia", în *MB*, an. XVIII (1968), nr. 10-12, pp. 683-687.

41 Mircea PĂCURARIU, *Contribuția Bisericii...*, p. 1261.

42 Gheorghe VASILESCU, *Marea Unire din 1918...*, pp. 203-204.

43 Ilie ȘANDRU, Valentin BORDA, *Un nume pentru istorie...*, pp. 111-113; † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Biruință prin jertfă...*, p. 9.

44 Pr. Alexandru M. IONIȚĂ, „Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 - 70 de ani de la făurirea statului național unitar român", în *BOR*, an. CVI (1988), nr. 11-12, p. 131; Gheorghe VASILESCU, „Marea Unire din 1918", în *BOR*, CXXI, (2003), nr. 7-12, p. 203.

Cutremurați de acest eveniment sublim, cei de față au intonat imnul *Deșteaptă-te, române!*, acompaniați de vestitul cor al studenților teologi din Sibiu, condus de Timotei Popovici. La cuvintele „preoți cu crucea în frunte", episcopul Ioan I. Papp a ieșit în fața altarului, ținând crucea înălțată în mâna dreaptă, iar la versul „murim mai bine-n luptă", toți au ridicat mâna în semn de jurământ.[45]

Cel care a vorbit la sfârșitul lucrărilor a fost episcopul Aradului, care a evidențiat, și cu acest prilej, rolul Bisericii noastre Ortodoxe în viața poporului român, spunând printre altele: „Ne-am prezentat acum, in corpore, la această mare sărbătoare națională, ca să dăm probe învederate că de câte ori se tractează despre soarta neamului românesc, clerul și poporul credincios, ca fii adevărați sunt una în cugete și simțiri, sunt una în dorințele și aspirațiile naționale".[46]

Deosebit de semnificativ este faptul că slujitorii Bisericii și-au făcut simțită prezența și în organizarea Adunării, încredințată Partidului Național Român și gărzilor naționale din Alba Iulia. Astfel, Consiliul, constituit la 4/20 noiembrie 1918, avea președinte pe protopopul Ioan Teculescu, viitorul episcop Justinian, iar ca membri pe preotul paroh Florian Rusu, alături de avocați, medici, studenți, ingineri și locotenenți.[47] Sursele timpului arată că episcopii Ioan I. Papp și Demetriu Radu de la Oradea și venerabilul patriot Gheorghe Pop de Băsești au fost președinții lucrărilor Marii Adunări, desfășurate în sala mare a Casinei Militare, în prezența a 1.228 de delegați. De altfel, nu trebuie omis nici faptul că în Marele Sfat Național, format din 212 membri, au fost aleși, cu atribuții administrative și legislative, cei cinci episcopi, profesori de teologie, protopopi și preoți.[48] Din rândul preoțimii bănățene au făcut parte: Andrei Ghidiu și Petru Barbu din Caransebeș, Avram Corcea din Coștei, Ioanichie Neagoe, Ioan Roșiu din Ghilad și diaconul Avram Imbroane din Lugoj.[49] În Consiliul Dirigent (Guvern provizoriu, cu sediul la Sibiu), ales în dimineața zilei de 2 decembrie, și-au pus amprenta și preotul Vasile Lucaci, alături de Vasile Goldiș, Octavian Goga și alții.[50]

Date temeinice ne îngăduie să spunem că între vorbitorii de la tribunele rânduite pe *Câmpul lui Horea* se numără și slujitorii Bisericii strămoșești. Cel care a adus la cunoștință poporului hotărârile luate de adunarea de

45 Ștefan PASCU, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, încununarea ideii a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Cluj, 1968, p. 376; Ștefan ALEXE, *Marea Adunare Națională...*, p. 863.

46 Ștefan ALEXE, *Marea Adunare Națională...*, p. 865.

47 Vasile NETEA, *O zi din Istoria Transilvaniei – 1 decembrie 1918 –*, Editura Țara Noastră, București, 1990, pp. 122-123; Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii...*, p. 273.

48 Mircea PĂCURARIU, *Contribuția Bisericii...*, p. 1261; Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii...*, p. 275.

49 Aurel COSMA, *Biserica română...*, p. 610.

50 Niculae ȘERBĂNESCU, *1 Decembrie...*, p. 81; Gheorghe VASILESCU, *Marea Unire din 1918...*, p. 206.

la Alba Iulia a fost episcopul Miron Cristea, care a ținut un discurs de o înaltă ținută națională, vorbind despre suferințele românilor transilvăneni și de lupta lor pentru libertate și unitate, din rândul cărora n-au lipsit nici clericii Bisericii. Iată câteva cuvinte mișcătoare: „poporul român este prezent pe teritoriul patriei sale de 2.000 de ani ca santinelă neadormită și credincioasă a organizației și civilizației romane. Dintre toate relele ce s-au abătut asupra poporului român în urma stăpânirilor străine, cea mai rea a fost că ne-au divizat și ne-au împărțit, ne-au sfâșiat credința strămoșească și au rupt legăturile canonice și firești ale Bisericii noastre cu Biserica mamă a fraților de dincolo”.[51]

Discursul lui a fost urmat de acela al episcopului greco-catolic Iuliu Hossu al Gherlei, căruia i-a revenit și sarcina de a prezenta zecilor de mii de participanți Hotărârea de Unire. La final, în aclamațiile celor prezenți, ierarhii celor două Biserici, îmbrăcați în sfintele veșminte, s-au îmbrățișat sub privirile pline de lacrimi și de entuziasm ale mulțimilor, spunând: „Pe cum ne vedeți aici îmbrățișați frățește, așa să rămână îmbrățișați, pe vecie, toți frații României”. Martori oculari au povestit că îmbrățișarea celor doi ierarhi ai bisericilor românești a pricinuit nesfârșite urale și ovații, încât oamenii plângeau de emoție, văzându-i.[52] Participând activ la acest mare praznic, Silviu Dragomir înfățișează „câmpul lui Horea ca un furnicar de oameni. Pe deasupra zidului de la miazănoapte se înșiră poporul în jurul tribunelor improvizate, în rânduri dese, sub steagurile tricolore, care fâlfâie în aer. E o pădure de steaguri, ce pare că au crescut din pământ. Și lumea adunată aștepta în liniște clipa cea mare. Câteodată se pornește un zvon de glasuri, care trece peste mulțime, ca un ecou prelung. Platoul întreg se înalță, pare că, și se lărgește, sub apăsarea omului ce răsare fără contenire și sub apăsarea celei mai glorioase fapte, care își așteaptă aici reîntruparea”.[53] În aceeași zi triumfătoare a voinței naționale, s-au săvârșit slujbe solemne în toate orașele și satele Transilvaniei, în care slujitorii altarelor au tălmăcit credincioșilor însemnătatea marelui act care se înfăptuia la Alba Iulia.[54]

Ca o încununare a activității sale rodnice, este binecunoscută prezența episcopului de la Caransebeș și în cadrul delegației de patru persoane, care urma să prezinte Guvernului actul unirii de la Alba Iulia, la 14 decembrie 1918. În fața oficialităților și a mulțimii de bucureșteni care au întâmpinat solii transilvăneni pe peronul Gării de Nord, el a mărturisit: „Noi, românii

51 Teodor NADABAN, *Evenimentele din anul 1918…*, p. 682; Ioan SCURTU, *Alba Iulia…*, pp. 150-151.

52 Ilie ȘANDRU, Valentin BORDA, *Un nume pentru istorie…*, p. 118; Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii…*, p. 277 (Așa cum ne îmbrățișăm noi, acum, așa să se îmbrățișeze toți românii de pretutindeni).

53 Ștefan PASCU, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia…*, p. 380.

54 Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii…*, p. 278.

de dincolo de Carpați, am venit adeseori pe aici, am călcat de multe ori pe pământul sfânt al patriei-mame. Am venit toți îndemnați de o necesitate superioară, și anume de a ne recrea sufletește și de a ne oțeli inima, spre a putea rezista mai ușor asupririlor, ce ne așteptau acasă în patria de până ieri-alaltăieri [...] Cu sentimente de adâncă și veșnică recunoștință pentru tot cea ați făcut pentru noi, cât și în cursul veacurilor trecute – începând cu voievodul Ștefan cel Mare (Episcopia Vadului), Radu IV cel Mare (Episcopia Geoagiului), Mihai Viteazul (Mitropolia Alba Iulia), Constantin Brâncoveanu și Carol I – dăm mulțumită milostivului Dumnezeu, pentru că pe noi, cei din generația de azi, ne-a învrednicit să trăim cele mai mărețe zile din întreaga viață de aproape 2.000 de ani a națiunii noastre [...] Să trăiți fraților dezrobiți de patria mamă! Să trăiască Majestatea Sa Regele Ferdinand I, acum al tuturor românilor!".[55]

De remarcat și discursul lui Vasile Goldiș, care, în momentul înmânării Actului Unirii regelui Ferdinand, a precizat, cu adâncă emoție: „Unirea tuturor românilor într-un singur stat a trebuit să vie. Ea s-a înfăptuit prin suferințe și sacrificii. Istoria se face prin legile firii, mai presus de orice putere omenească, dar obiectul și mijlocul acestor legi este bietul muncitor. Fericiții suntem noi, Românii, că, prin noi, istoria săvârșește actul măreț, al Unirii tuturor românilor într-un singur stat și prea fericiți, suntem că norocul tocmai a destinat statului român, domnia unui rege mare, care a înțeles chemarea sfântă a istoriei și s-a făcut luceafăr conducător al sufletului românesc. Pentru aceea, sire, noi îți aducem pământul strămoșilor noștri, dar tot atunci noi îți aducem și sufletul tuturor românilor de azi, care trăiesc în Transilvania, Banat și Țara Ungurească".[56]

În acest climat favorabil, la „sărbătorirea unirii", din 22 decembrie, episcopul Miron Cristea a ținut, în numele întregului cler, cuvântarea principală: „am luat hotărârea mare că vrem unificarea pământului strămoșesc cu Patria-mamă, ca să ne pregătim, de la opincă la vlădică, să facem din România întregită o păzitoare a civilizației și a progresului".[57]

Ca urmare firească a acestor acțiuni, consilierul Aurel Crăciunescu emitea, în numele Mitropoliei de la Sibiu, un apel către cler și credincioși, chemându-i la deplina unitate. Visul de veacuri al neamului românesc a fost susținut apoi de protopopul Vasile Gan, care propunea înființarea unei asociații unitare a clerului ortodox, dar și de conducerea asociației *Astra*, prin semnăturile lui Andrei Bârseanu, Silviu Dragomir, Ioan Lăpedatu și Victor Stanciu. La rândul său, preotul Valerian Șesan, profesor la Facultatea de Teolgie din Cernăuți, pleda ca Bisericile din provinciile alipite să se declare părți integrante ale unei singure Biserici autocefale. Ideea a fost susținută și de mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei, care propunea ca lucrările unificării organizației bisericești să se facă într-un mare sinod românesc unificat.[58]

Din păcate, până la semnarea tratatului de la Trianon, din 4 martie 1920, unele regiuni, cu populație majoritar românească, au rămas sub ocupație străină. Cea mai grea situație a fost în Banat, unde preoții și credincioșii erau supuși arestărilor, deportărilor și bătăilor or-

55 Ilie ȘANDRU, Valentin BORDA, *Un nume pentru istorie...*, pp. 120-121.

56 † Eftimie LUCA, „Clerici ortodocși din eparhia Romanului și Hușilor în războiul din 1916–1918", în *BOR*, an. CXVI (1978), nr. 11-12, p. 1265; Alexandru MORARU, *Biserica Ortodoxă Română...*, pp. 582-583.

57 Pr. Milan ȘESAN, „Unificarea bisericească din 1918 ca act de întărire a unității politice a statului român", în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, I, p. 191.

58 Milan ȘESAN, *Unificarea bisericească...*, pp. 190-191.

ganizate de trupele sârbe. Este cazul preoților Petrică din Nicolințul-Mare, Mărgineanu din Bârda, cu soția și băiatul, Popovici din comuna Șemlac și Emil Stoian din Valea-Păii, care a fost dus la Bocșa și bătut cu biciul de către locotenentul sârb Misici.[59]

Cu scopul de a informa opinia publică mondială și pe cei participanți la Conferința de pace de la Paris despre drepturile românilor din acest teritoriu, la începutul anului 1919, s-a constituit *Liga Bănățeană*, condusă de diaconul ortodox Avram Imbroane. O delegație, aleasă de Ligă, a plecat la București, apoi la Paris, pentru a prezenta Conferinței de pace un memoriu asupra drepturilor poporului nostru asupra teritoriului locuit de bănățeni. Între delegați putem menționa pe preotul Ioan Sârbu din Rudăria, cunoscut istoric, profesorul univ. Iosif Popovici, diaconul Avram Imbroane și profesorul Constantin Nedelecu.[60]

Semnificativ este și faptul că la hotărârile Adunării de la Alba Iulia au aderat apoi sașii din Transilvania, în 8 ianuarie 1919, șvabii din Banat la 10 august 1919, și populația evreiască din Transilvania, încă din ianuarie 1918. Tratatul de pace de la Versailles, semnat la 28 iunie 1919, căruia i-a urmat tratatul separat încheiat cu Ungaria la Trianon, la 4 iunie 1912, nu au făcut decât să consfințească o realitate istorică, adică voința exprimată de poporului român la Alba Iulia, care-și primea acum o recunoaștere din partea unui for internațional, după cum remarcă istoricii zilelor noastre.[61]

În acest timp, în România, o atenție deosebită merită activitatea mitropolitului Pimen Georgescu al Moldovei, „inima și sufletul Unirii", precum se putea citi în ziarul *Izbânda*, la 1 decembrie 1920.[62] Acesta avea să rostească în Catedrala mitropolitană din Iași, la 8 noiembrie 1918, într-o vibrantă și patriotică atmosferă, creată de epoca lui Mihai Viteazul: „Rare sunt zilele, când un neam întreg și în împrejurări deosebite își sărbătorește pe eroi, precum noi ne-am adunat astăzi aici [...] ca o așa serbare de recunoștință pentru eroii vechi să se facă în fața rămășițelor pământești, precum avem în această domnească raclă capul lui Mihai Viteazul, domn al Țării Munteniei, al Moldovei și al Ardealului [...] Pe altarele bisericilor străbune ridicate de el, a fost aprinsă și vie lumina îndrumării culturale și flacăra jertfei pentru neam". Arătând că martirul de pe Câmpia Turzii a rămas simbolul unității naționale a românilor, a înviat pe toți cei de față „ca în aceste vremuri mari, să avem cu toți sus inimile, pregătiți sufletește pentru ziua cea strălucită a înfăptuirii României Mari cum s-a gândit eroul român Mihai Viteazul".

Năzuința de unitate a românilor bucovineni, urmașii vrednici ai răzeșilor lui Ștefan cel Mare și Sfânt, l-a determinat pe întâistătătorul Bisericii moldovene să trimită, la 28 noiembrie 1918, mitropolitului Bucovinei, Vladimir Repta, un mișcător mesaj, plin de aceeași înflăcărare patriotică: „Cu noi este Dumnezeu, să înțeleagă neamurile care, de veacuri ne-au asuprit că dreptatea sfântă pentru noi s-a făcut și sfânta noastră Bucovină, cu vechea Mitropolie la Suceava și slăvitul mormânt de la Putna, prin voința lui Dumnezeu și glasul clerului și al poporului, la Moldova marelui Ștefan pe veci s-a realizat. Să ne bucurăm de ziua cea mare a unirii tuturor țărilor române într-un singur stat cu o Biserică

59 Dr. Florin SALVAN, *Dr. Alexandru Vaida Voevod, corespondență 1918–1919*, ed. Transilvania Expres, Brașov, 2001, p. 170; Adrian IGNAT, *Aportul Bisericii...*, p. 277, nota 501.

60 Mircea PĂCURARIU, *Contribuția Bisericii...*, p. 1262.

61 Mircea PĂCURARIU, *Unirea cea mare...*, p. 857.

62 Nicolae PINTILIE, *Pimen Georgescu, mitropolitul Marii Uniri*, 30 noiembrie 2015, https://doxologia.ro/viata-bisericii/documentar/pimen-georgescu-mitropolitul-marii-uniri, accesat la 3 iunie 2018.

națională totdeauna rugătoare către Dumnezeu pentru binele și fericirea neamului nostru".[63]

Trăind și împărtășind deplin însemnătatea luptei poporului nostru pentru unire, gândul și cuvântul său părintesc aveau să se reflecte și în pastorala scrisă pentru 1 decembrie 1918 cu aceeași căldură: „Trăim în vremuri mari. Visul strămoșilor noștri, al marilor Voievozi Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare, despre unirea tuturor românilor, s-a îndeplinit. Țara noastră România a ieșit din Marele Război mărită cu toate ținuturile locuite de români. La 27 martie (/9 aprilie – n.n) din acest an, prin voința liberă a fraților noștri s-a unit cu Țara Mamă blânda Bucovină; iar la 18 ale acestei luni (/1 Decembrie – n.n) s-a unit mândra Transilvanie sau falnicul Ardeal. Această unire s-a făcut ca o dreaptă răsplată pentru suferințele și jertfele mari pe cari le-a făcut poporul nostru românesc, în decursul veacurilor și mai ales în timpul din urmă, prin intrarea în război...". Pastorala aceasta, citită în toate bisericile din eparhie în acea zi sau în duminicile următoare, îndemna la paza ordinei sociale pentru o lungă durată de timp: „Să știți, fiilor, că vrăjmașii neamului nostru, cu invidie se uită văzând mărirea Țării Noastre și întregirea Neamului. Din invidie ei vor căuta să întrebuințeze toate uneltirile lor veninoase ca să ne amărască și să împiedice calea spre propășirea și întărirea noastră. Ei au început de pe acum a semăna neghină între fiii neamului nostru, îndemnându-i să-și uite datoriile de buni cetățeni, ca să nu se supună ordinii, să calce buna rânduială, să meargă pe urma bolșevicilor ruși, cari prin certuri și răzvrătiri și-au prăbușit țara lor".[64]

Întrucât mitropolitul primat Conon Arămescu Donici era bolnav, vlădica Pimen a fost solicitat la București pentru a sluji, la 1 decembrie 1918, la marele eveniment ce consfințea unirea provinciilor. Astfel, după Sfânta Liturghie, oficiată în Catedrala mitropolitană, slăvind împlinirea marelui act de dezrobire și unitate națională, avea să rostească în prezența familiei regale, a ambasadorilor țărilor europene și a oamenilor politici o scurtă rugăciune, întocmită de el însuși, care se încheie astfel: „Ajută-ne, Doamne, ca dreptatea neamului nostru, pentru care au luptat bătrânii noștri, cu jertfe și suferințe de veacuri, să se îndeplinească și curând să vedem unirea desăvârșită a tuturor fraților noștri români într-o singură țară – România cea Mare, sub domnia preaînaltului nostru rege Ferdinand I, să fie de veci, căci așa au dorit strămoșii noștri, luptând cu vitejie pentru

63 † TEOCTIST, arhiepiscop și mitropolit, „Mitropolitul Pimen Georgescu, sprijinitor al Luptei pentru întregirea și unitatea neamului", în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an. LIX (1983), nr. 10-12, pp. 519-520.

64 Aurel PENTELESCU, Gavriil PREDA, *Mitropolitul Pimen Georgescu. Viața și înfăptuirile sale (1853–1934). La 150 ani de la nașterea sa*, Editura Printeuro, Ploiești, 2003, p. 133; Preot NIFON, *Pimen Georgescu, mitropolitul Moldovei*, https://www.crestinortodox.ro/parinti/pimen-georgescu-mitropolitul-moldovei-144416.html, accesat la 3 iunie 2018.

apărarea legii și a moșiei, sub conducerea voievozilor Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare”.[65]

La câteva zile de la săvârșirea acestui act epocal, mitropolitul moldovean a rostit în Catedrala mitropolitană din Iași, după Te Deum, o cuvântare din care reproducem următoarele cuvinte: „Trăim în zilele cele mai mari ce este dat unui neam a le trăi. Părinții noștri ca prin vis au văzut aceste zile și nouă ne-a fost dat să le vedem și să le trăim. Măreția și strălucirea unor așa zile se făuresc în viața popoarelor prin lupte și prin jertfe izvorâte din conștiința națională […] Acum se cere mai multă echitate, mai multe drepturi ale poporului la viața de stat, mai multe îmbunătățiri sociale, mai multă muncă din partea tuturor, mai multă lumină pentru toți”.[66]

Dacă în cetatea lui Mihai Viteazul răsuna glasul episcopului Miron Cristea, din Iași, se auzea vocea lui Pimen, care trimitea o telegramă Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei, în care preciza: „Binecuvântat fie Dumnezeul părinților noștri, Care ne-a ajutat să vedem cu ochii noștri ziua cea mare a unirii tuturor românilor într-o Românie Mare, alcătuind un singur stat cu o Biserică Ortodoxă Națională pentru care au luptat și s-au jertfit strămoșii noștri”.[67] De o deosebită însemnătate sunt mărturiile sale, așternute pe un act din arhiva mitropolitană, despre evenimentele la care a fost martor: „Niciun păcat nu este mai mare pe lume decât acela de a chema numele lui Dumnezeu în purtarea unui război nelegiuit, cu gândul de a robi omenirea și a întrona nedreptatea”.[68]

În legătură cu activitatea mitropolitului Conon, se cuvine a se menționa că a susținut și apărat, cu abnegație și curaj, drepturile noastre naționale, îmbrățișând cu căldură zbuciumul și frământările poporului nostru din acele vremuri. Deși era în vârstă, „n-a scăpat prilejul ca să afirme necesitatea îndeplinirii idealului național”, după cum afirmă Nicolae Iorga. Ocupația germană i-a adus greutăți mari, fiind atacat de ziarul Comandaturii din Brăila pentru că ceruse intrarea în război pentru înfăptuirea idealului național. Într-un articol publicat în acest ziar, cu titlul *Un mitropolit războinic*, era criticat și învinuit că „în acțiunea de pregătire a opiniei publice în favoarea războiului, Mitropolitul Primat al Ungrovlahiei a avut un rol aproape preponderent […] Pilda cea rea venind de la cel dintâi, a avut o repercusiune funestă asupra întregului cler, de sus până jos. Preoții uitau de biserică, orele lor de slujbă coincizând cu cele de întrunire, de multe ori, însuși altarul a servit ca tribună de propagandă războinică […] Mitropolitul știa toate acestea și le încuraja”.

65 † TEOCTIST, *Mitropolitul Pimen Georgescu…*, p. 520; Scarlat PORCESCU, *Contribuții aduse…*, p. 155; vezi și Preot NIFON, *Pimen Georgescu, mitropolitul Moldovei*, https://www.crestinortodox.ro/parinti/pimen-georgescu-mitropolitul-moldovei-144416.html, accesat la 3 iunie 2018.

66 Scarlat PORCESCU, *Contribuții aduse…*, p. 156.

67 † TEOCTIST, *Mitropolitul Pimen Georgescu…*, p. 521; Scarlat PORCESCU, *Contribuții aduse…*, p. 155.

68 Scarlat PORCESCU, *Contribuții aduse…*, p. 158.

Printre ierarhii care au avut de suferit din partea trupelor de ocupație, a fost și Sofronie Vulpescu al Râmnicului, care, pentru purtarea sa patriotică, a fost arestat la 19 mai 1917 și închis mai întâi la Mănăstirea Cheia din Prahova, apoi la Peștera Ialomicioarei, unde a îndurat lipsuri și foarte mari suferințe. După intervenții repetate din partea autorităților bisericești, a fost transferat la Mănăstirea Căldărușani, până în 1918, când este eliberat.[69]

Desigur, privită în ansamblu, Unirea de la 1 Decembrie 1918, pentru care au luptat de veacuri atâtea generații de preoți, a avut urmări benefice și pentru Biserica Ortodoxă Română. Astfel, la 18/31 decembrie 1919, în scaunul vacant de mitropolit primat al României a fost ales episcopul Miron Cristea, care, în 1925, a devenit primul patriarh al Bisericii noastre,[70] în 1920, s-a înființat Episcopia Oradiei, în 1921, apare Episcopia Armatei, la Alba Iulia, în 1924, s-au reînființat Episcopiile Vadului și Feleacului, cu sediul la Cluj, iar la 21 octombrie 1948, s-a refăcut unitatea bisericească,[71] când „preoții și credincioșii români din Ardeal coborând din cele două străini și-au strâns frățește mâinile în fața aceluiași altar al Bisericii Ortodoxe strămoșești”.[72]

Toate aceste realități ne arată cum a înțeles Biserica strămoșească să-și facă datoria față de neam în momentele de răscruce ale istoriei, dar și în cele de înălțare sufletească de la 1 Decembrie 1918. Cei evocați sunt numai o parte din numărul celor care, prin faptele lor și de multe ori prin viața lor, au stat la temelia Unirii de la Alba Iulia. Ei pot fi un frumos exemplu pentru slujitorii de azi ai sfintelor altare, o pildă vie de dăruire și jertfă pentru păstoriții lor, de dragoste de neam și țară, întru slujirea intereselor superioare ale poporului și ale Patriei.

Prin urmare, încercând o concluzie asupra acestei scurte expuneri, socotesc binevenite cuvintele rostite cu admirație de Nicolae Iorga în Senatul țării: „Călugărașii de odinioară de la Blaj și de aiurea, bieți purtători de cărți din sat în sat, aceia care stăteau în strană și se închinau lui Dumnezeu, aceia care, înaintea copiilor, îi învățau evanghelia neamului, săracii și desculții intelectualității românești, aceia au pregătit unirea de astăzi”.[73]

69 Gheorghe VASILESCU, „Din suferințele Bisericii noastre în teritoriul vremelnic ocupat (1916–1918), în *Biserica Ortodoxă Română* și Marea Unire, II, p. 215.

70 Mircea PĂCURARIU, *Contribuția Bisericii…*, pp. 1251, 1262-1623.

71 Alexandru MORARU, *Participarea…*, p. 114.

72 Pr. prof. dr. Grigorie MARCU, „Vox populi vox Dei”, în *Mitropolia Ardealului*, an. XIII (1968), nr. 9-10, p. 652, nota 14.

73 vezi la † TEOCTIST, arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei, „Măreață zi, înălțătoare zi”, în *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire*, II, p. 167, apud Nicolae IORGA, *Documente din Senat*, București, 1918, p. 52.